

Egészségfejlesztési tervezés és megvalósítás Győrben

Health development planning and implementation in Győr

Szerzők: Miklósné Bertalanfy Mária^a ✉, Burkali Bernadett^b, Bazsika Erzsébet^b
a: Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata Humánszolgáltatási Főosztály,
b: Győr-Moson-Sopron Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Főosztály

Beküldve: 2019. 05. 20.
doi: 10.24365/ef.v60i3.468

Összefoglaló: Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata 1989-ben csatlakozott az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) „Egészséges Városok” (Healthy Cities) programhoz, 1994-től pedig a szűkebb Európai Egészséges Városok Projektvárosi Hálózatában (European Network of Designated Healthy Cities) is részt vesz. A lakosság egészségi állapotának kedvező befolyásolása érdekében Győr városban tudatos beavatkozások történtek az elmúlt 3 évtizedben. Ennek egyik kerete jelenleg a 2016 decemberében Győr város közgyűlése által elfogadott Győr Városi Egészségfejlesztési Terv, amely széles társadalmi konszenzusra, szakmaközi együttműködésre épül. A szükségletalapú tervezési folyamatot az „Egészség 2020” (Health 2020) és a „Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 – Agenda 2030” (2030 Agenda for Sustainable Development) stratégiák célkitűzései is orientálták. Kiemelt szempont volt, hogy milyen módon kaphatnak még nagyobb hangsúlyt az egészség aspektusai a várospolitika és a várostervezés alakításában, hasznosítva a döntéshozatalban az itt élők tapasztalati tudását, építve a közösség aktivitására, és a multiszektoriális megközelítésre. Fontos célként jelent meg az önkormányzat fejlesztési dokumentumainak egészségfejlesztési tervbe integrálásán túl, a WHO „Egészséges Városok” program elvei érvényesülésének elősegítése a város életét befolyásoló fejlesztési dokumentumokban. Új elem az „Egészség 2020” stratégiával összhangban, az egészségügyi szolgáltatókkal való együttműködés gyakorlatának továbbfejlesztése a kórházzal és az egészségügyi alapellátással az egészségfejlesztés érdekében. A WHO „Egészséges Városok” program elmúlt 30 évében Győr városában stabil politikai támogatás jött létre, széles körű együttműködő hálózat alakult ki, sokrétű tevékenység valósult meg. A háttérrel biztosító intézményi struktúra pedig a fenntarthatóság biztosítékát jelenti.

Kulcsszavak: WHO Egészséges Városok program; városi egészségkép; egészségfejlesztési terv; komplex, szükséglet alapú tervezés; multiszektorialitás

Summary: The City of Győr joined the WHO (World Health Organization) European Healthy Cities Network in 1989 and it has also been involved in the European Network of Designated Healthy Cities since 1994. During the last 3 decades deliberate interventions have been made in the city of Győr to influence the health of the population in a favourable direction. One of the frameworks of this is currently the City Health Development Plan of Győr, adopted by the general assembly of the town in December 2016, based on extensive social consensus and inter-professional cooperation. During the needs-based planning process, the goals of the Health 2020 and the Agenda 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) strategies were also considered. A key consideration was the way in which health aspects of urban policy and urban planning could be further emphasized, utilizing the experiential knowledge of local citizens in decision-making, building on community participation and the multisectoral

approach. An important goal was to integrate the development documents of the municipality into the Health Development Plan and to promote the implementation of the WHO Healthy Cities programme's principles in the development documents that influence the life of the city. A new element – in line with the Health 2020 strategy – is the further development of cooperation practices with the health services – hospital and primary health care – for the sake of health promotion. In the last 30 years of the WHO Healthy Cities programme in Győr, stable political support has been established, a wide collaborative network has been developed, and diverse activities have been realized. The institutional structure providing the background is a guarantee of sustainability.

Keywords: WHO Healthy Cities programme; city health profile; city health development plan; complex, needs-based planning; multisectorality

BEVEZETÉS

Győr Magyarország észak-nyugati részén fekszik, Bécs és Budapest között félúton. Kedvező földrajzi fekvésének köszönhetően is Magyarország egyik legdinamikusabban fejlődő régiója. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a lakosság egészségi állapota az országos átlagnál kedvezőbb, ám az Európai Unió tagországainak átlagától még mindig elmarad, valamint a városon belül egészségügyenlétlenségek figyelhetők meg. Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata tudatosan kíván tenni a városban élők egészségi állapotának javításáért, az azt befolyásoló tényezők alakításáért. Győr ennek érdekében csatlakozott a WHO Egészséges Városok Hálózatához 1989-ben, az Európai Egészséges Városok Projektvárosi Hálózatába pedig 1994-ben került be.^{1,2} Azóta minden ötödik évben sikerült megújítania tagságát, amelyet pályázat útján lehet elnyerni.

A Győr város imázsát kifejező logó üzenete: a jövő Győrben épül. [1. ábra] Jövőt építeni azonban csak egészséges, aktív, művelt és innovatív emberekkel lehet. Ezt kívánja elősegíteni Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata intézkedéseivel és a Győr Városi Egészségfejlesztési Terv elkészítésével és végrehajtásával is.

A HELYI EGÉSZSÉGFEJLESZTÉSI TERVEZÉS ELMÉLETI KERETRENDSZERE

Az Ottawai Charta alapelvei, a WHO stratégiai dokumentumai és a helyi igények, szükségletek alapján tervszerű, politikai támogatáson, széles szakmaközi együttműködésen alapuló, komplex

tevékenység valósul meg a városban.³ A tevékenység keretét a 2016 decemberében Győr város közgyűlése által elfogadott Győr Városi Egészségfejlesztési Terv képezi, amely széles társadalmi konszenzuson alapul.⁴ A szükségleteken alapuló tervezés az „Egészség 2020” európai egészségstratégia és a „Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 – Agenda 2030” figyelembevételével történt.^{5,6} Fontos kiindulópont volt a városfejlesztésben, városépítésben az egészség szempontjainak érvényre juttatása, kihasználva a tapasztalati tudást a döntéshozatalban, építve a közösségi részvételre és a multiszektoriális megközelítésre.

1. ábra: Győr városának logója

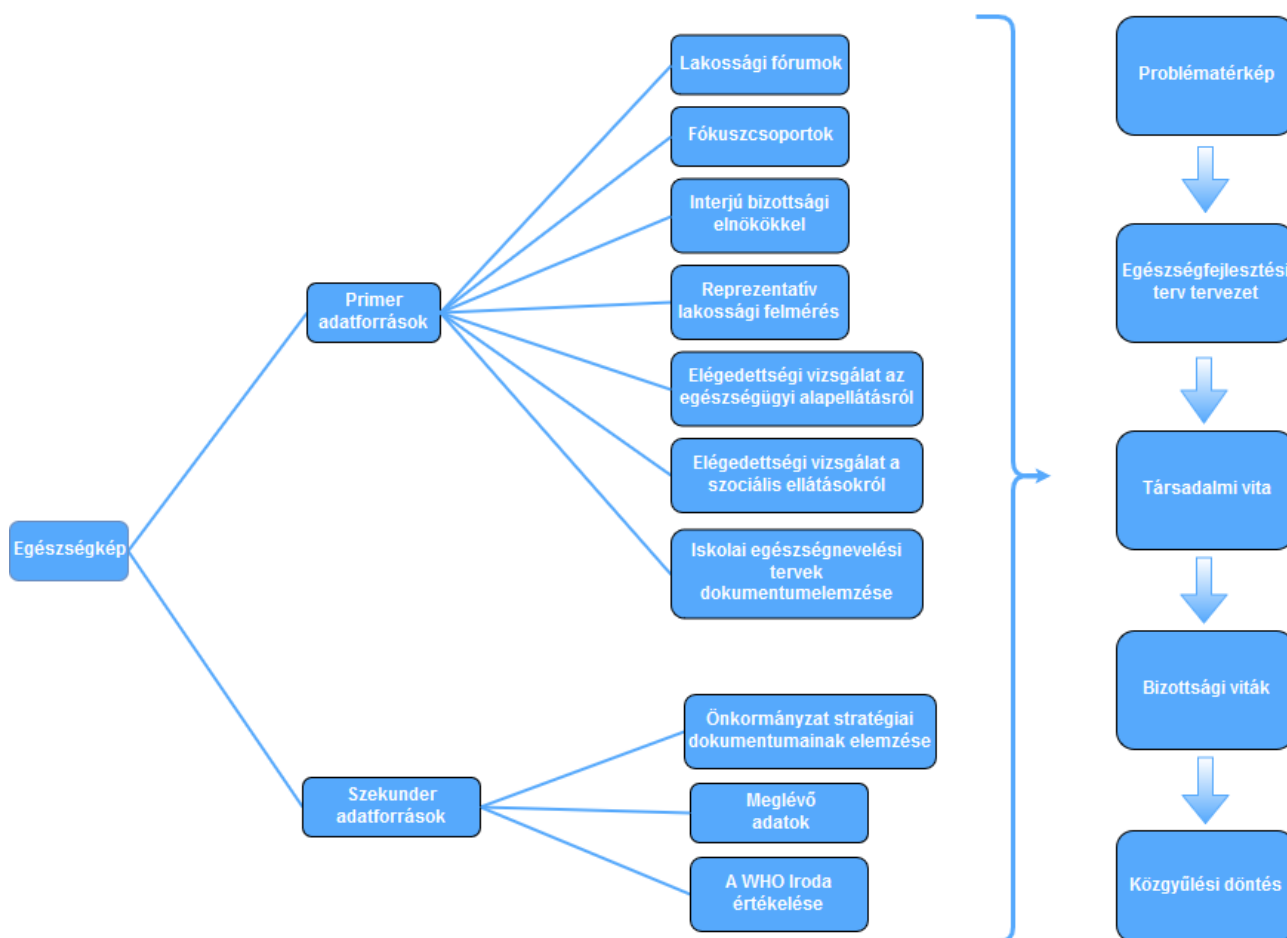

Forrás: Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata⁷

A TERVEZÉSI FOLYAMAT BEMUTATÁSA

Az egészségfejlesztési terv megalapozásához számos módszer alkalmazására került sor a városban lakók egészségi állapota és az azt befolyásoló tényezők, vagyis a városi egészségkép (city health profile) kidolgozása során.

2. ábra: Az egészségfejlesztési tervezés folyamata Győrben

Forrás: saját szerkesztés

A városi egészségkép elkészítéséhez az alapadatok összegyűjtése és elemzése a WHO „Egészséges Városok” programjának indikátorai alapján történt.⁸ A halandósági, demográfiai, egészségi állapotra és az azt befolyásoló tényezőkre vonatkozó adatokból tanulmány készült, de számos információ nem állt rendelkezésre a már meglévő adatbázisokban. A hiányzó adatok megismerésére és az egészségmagatartás vizsgálatára kérdőíves lakossági felmérés során került sor, amelyet a város felnőtt lakosságára reprezentatív mintán vettek fel. Az egészségügyi és szociális ellátások megítéléséről a győri Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény megbízásából készült elégedettségi vizsgálatlal sikerült adatokat nyerni. A gyermekek és az ifjúság egészségi állapotának elemzésén túl, az iskolai egészségfejlesztés helyzetéről kérdőíves vizsgálat és dokumentumelemzés adott képet. A különböző intézmények szakembereinek és a civil

szervezetek képviselőinek a lakosság egyes korcsoportjaira vonatkozó tapasztalatait fókuszcsoporthok segítségével lehetett összegyűjteni. A Győrben élők problémái, javaslatai városrészenként szervezett lakossági fórumokon hangzottak el. Az önkormányzat stratégiai dokumentumainak elemzése az egészséget támogató közpolitika érvényesülésére utaló hat alapelv mentén történt, amelyek az egészségfejlesztés és az egészségpolitika meghatározó nemzetközi és hazai dokumentumainak, alapelveinek figyelembevételével kerültek meghatározásra.⁹ A hat alapelv a következő: multiszektoralitás, kimenetoldali vezérlés, egészségre gyakorolt hatások általi vezérlés, közösségi részvétel, esélyegyenlőség, valamint a környezeti kockázatok csökkentése. Az elemzés nemcsak a városi egészségfejlesztési terv készítése során történt meg, hanem már 2005-ben köz-

gyűlési határozatban vállalta a győri önkormányzat, hogy a jövőbeni városi stratégiákat, koncepciókat az egészség szempontjainak figyelembe vételével készíti el. Ennek megfelelően az önkormányzat stratégiai dokumentumainak előkészítésekor a győri WHO Iroda lehetőség szerint megvizsgálja a fentebb felsorolt 6 alapelv érvényesülését.

Az egészségfejlesztési tervezés folyamatában, a dokumentumelemzést követően, az önkormányzat bizottsági elnökeivel készültek interjúk arról, hogyan látják a WHO „Egészséges Városok” program elveinek megvalósulását területükhöz kapcsolódóan, és milyen lehetőséget látnak a városlakók egészségének megőrzésére és fejlesztésére.

A kutatások tapasztalatai alapján problématerkép és SWOT analízisⁱ készült az életmódot befolyásoló háttértényezőkre vonatkozóan. Az egészségkockázatok városrészenként megjelenítésre kerültek.

A városi egészségfejlesztési terv 5 éves időszakra vonatkozó célkitűzései a városi egészségképre épülnek. Víziója, hogy Győr a jövőben még inkább: 1. élhető, 2. fenntartható, 3. méltányos, és 4. egészséges legyen. A fő stratégiai cél a Győr városban élők életminőségének javítása. A célok megvalósításának méréséhez indikátorokat határoztak meg a mérés módjával együtt.

A tervezőmunka egy munkacsoport létrehozásával kezdődött, amelyben az alábbi intézmények szakemberei vettek részt: Széchenyi István Egyetem Petz Lajos Egészségügyi és Szociális Intézet Egészségtudományi Tanszék és Szociális Munka Tanszék, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar Regionális-Tudományi és Közpolitikai Tanszék, Győr-Moson-Sopron Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve, valamint Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala. [2. ábra]

A városi egészségfejlesztési terv készítése során az önkormányzat különböző ágazatainak együttműködése nélkülözhetetlen volt, hiszen az egészséget számtalan tényező befolyásolja. Az egészség megőrzése nem csupán az egészségügy kompetenciája. Sőt, sokkal nagyobb hatással bírnak a jó egészségi állapot megtartására

a genetikai adottságok mellett a társadalmi-gazdasági tényezők, az iskolai végzettség, a környezeti hatások, de különösen az életmód.¹⁰

A városi egészségfejlesztési terv évenkénti időszakokra lebontva valósul meg határidő, költség és felelős hozzárendelésével. Megvalósítását az önkormányzat Egészséges Városok Programirodája koordinálja. Az önkormányzati Egészséges Városok Program ernyőszervezetként összehangolja, segíti, támogatja az egészségfejlesztést célzó kezdeményezéseket a városban és környékén. Az Irányító Bizottság 1994-ben történt megalakulása óta biztosítja a politikai támogatást és az ágazatközi együttműködés fontos színtereként lehetőséget teremt a tájékoztatásra, véleménynyilvánításra, a fő irányvonalak meghatározására.

Az „Egészség 2020” stratégia első témájához, az „Egészségfejlesztés az egész életen át, képességfejlesztés”-hez illeszkedve az önkormányzat minden generáció számára élhető környezet megteremtésére törekszik. Ezt fogalmazza meg az Egyesült Nemzetek Szövetségének (ENSZ) „Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 – Agenda 2030” című dokumentumának 3. célja is: „Biztosítani az egészséges életet és előmozdítani a jóllétet mindenki számára, minden korosztályban.”⁷ Ennek elősegítésére a városfejlesztésben is újabb és újabb megoldások születnek. A fizikai aktivitást és a fenntartható városi környezetet is elősegíti a kerékpárút-hálózat folyamatos fejlesztése, és a GyőrBike kerékpár kölcsönző rendszer kiépítése, működtetése. Győr a folyók városa, három folyó találkozásánál épült fel. A vízpartok rehabilitációja újabb lendületet adott a köztérek használatának, a rekreáció előmozdításának. 2017-ben Győr adott otthont az Európai Ifjúsági Olimpiai Fesztiválnak, amelyet megelőzően jelentős sportberuházások valósultak meg. Felépült az Audi Aréna, az Aqua Sportközpont és az Olimpiai Sportpark.

A fejlesztések a városban élők egészségét is szolgálják, és emellett több városrészben létesültek egészséget támogató, szabadidősport céljára készült sportpályák, rekortán, vagyis gumiborítású futópályák, többgenerációs játzó-

ⁱ A SWOT analízis a Strengths – Erősségek, Weaknesses – Gyengeségek, Opportunities – Lehetőségek és Threats – Veszélyek szavak kezdőbetűinek rövidítéséből kapta a nevét. Az analízis során ezt a négy dimenziót térképezik fel, hogy a helyzetelemzés pontosabb legyen. További információ: https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412A/0007_d1_1075_1077_uzletiterv/a_swot_elemzes_JGReK9C3qgHeUPDS.html

terek, sportparkok. A létesítményekben különböző sportfoglalkozások és egészségmegőrzést célzó mozgásprogramok szervezését kezdeményezi és támogatja városszerte az önkormányzat.

A lakosság egészségét szolgálja az idén 25 éves Egészség-Piac lakossági egészségmegőrző programsorozat, amely már 12 városrészben kínál szűrővizsgálatokat, tanácsadást és életmódprogramokat 2 hónapon keresztül, az április 7-i egészség világnapjához kapcsolódóan. Minden generációnak kínál mozgáslehetőségeket az önkormányzat az ovifocitól az oviolimpián keresztül, a sport és egészségnapokon át az idősek számára biztosított uszodabérletekig és a Szépkorúak tornájáig. A Győriek Egészségéért Közhasznú Egyesülettel együttműködésben számos seniortánc csoport és gyalogló klub működik a városban az időskori szellemi és fizikai aktivitás, valamint a társas kapcsolatok fenntartása céljából. A tevékeny időskort segítik elő az önkéntességet támogató programok is, mint a már 10 éve működő Beszélgető Hálózat, amelyben aktív idősek keresik fel heti rendszerességgel a mozgásukban már korlátozott, egyedül élő idős társaikat a létfenntartó szociális kapcsolatok biztosítása, a lelki egészség megőrzése és a depresszió megelőzése céljából. Az Önkéntes Nagy Szolgálat újabb kezdeményezés, amely elősegíti a generációk közötti együttműködést. Az önkormányzat példája számos egyéb, a lakosság egészségét célzó kezdeményezést generált a városban.

Az „Egészség 2020” stratégia négy prioritása közül a 3. „Az emberközpontú egészségügyi rendszerek, a népegészségügyi kapacitások megerősítése”. Ennek része új elemként – mint európai uniós projekt – az egészségügyi szolgáltatók együttműködésének továbbfejlesztése mind a kórházi, mind az egészségügyi alapellátásban. Főpályázó a Petz Aladár Megyei Oktató Kórház, a konzorciumi partner pedig Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata. Ennek az EFOP-1.8.19-17-2017-00034 számú projektnek a keretében, a kórház rendelőintézetében 2018. július 1-én megnyílt a Győri Járási Egészségfejlesztési Iroda és Lelki Egészség Központ. A kórház így a gyógyítás mellett jelentős szerepet vállalt az egészségfejlesztés területén is. A projektmenedzsert

és a munkatársakat a kórház, a szakmai vezetőt az önkormányzat WHO „Egészséges Városok” programja adja.

Az egészségügyi alapellátásban pedig létrejött egy praxisközösség és a „3 generációval az egészségért” pályázat keretében egy csoportpraxis alakult; mindkettő a győri háziorvosok prevenciók tevékenységét ösztönzi, támogatja. A praxisközösség és a csoportpraxis együttműködik az egészségfejlesztés területén. Ehhez kapcsolódik még egy újabb, az EFOP-2.2.0-16-00002 számú, a „Gyermek- és ifjúságpszichiátria, addiktológiai és mentálhigiénés ellátórendszer infrastrukturális feltételeinek fejlesztése” című pályázat, amelynek előkészítése céljából mentálhigiénés teamek jönnek létre a gyermekek és fiatalok lelki egészségének védelme és a korai kezelésbe vétel elősegítése érdekében. A kialakuló hálózatok segítik a közösség érzékenyítését, a szakemberek kapacitásépítését, és tovább bővítik az „Egészséges Városok” programban kialakult ágazatközi együttműködés rendszerét is.

Az egészségfejlesztési tervezésben szerzett városi tapasztalatok megosztása nem csak helyi szinten valósul meg, hanem az Egészséges Városok Magyar Nyelvű Szövetségében is. A város képvisellete 1994-től folyamatos az Európai Egészséges Városok Projektvárosi Hálózatában, és 2005-től az Európai Projektvárosok Idősek Egészsége munkacsoportban is, ahol Győr egyedüli magyar városként vesz részt. 2006-ban készült el az első idősek egészségképe, 2007-ben pedig az idősek életminőségének javítását célzó koncepció, ami 5 évente megújításra kerül. A koncepció tervezését és megvalósítását a WHO módszertana alapján a győri Egészséges Városok Programiroda koordinálja, az Idősügyi Tanács pedig biztosítja az érintettek képviselétét, segíti a korosztályt érintő önkormányzati döntés-előkészítő munkát.¹¹

A városban 25 évre visszamenőleg készül droghelyzetfelmérés, valamint 2001-től 5 évente megújított városi drogstratégia foglalja össze a célokat és tevékenységeket. A Győr Városi Kábítószerügyi Egyeztető Fórum munkáját is a győri Egészséges Városok Programiroda irányítja, koordinálja.

Az „Egészséges Városok” program civil hátterét helyben a Győriek Egészségéért Közhasznú

Egyesület biztosítja, amely humán és anyagi erőforrások bevonásával segíti a városi egészségfejlesztési tervben megfogalmazott célok megvalósítását.

EREDMÉNYEK

Az Egészséges Városok program elmúlt 30 évében Győr városában stabil politikai támogatás jött létre, széles körű együttműködő hálózat alakult ki, sokrétű tevékenység valósult meg. A tudatos, egészséget támogató várospolitikára révén létrejött fejlesztések pozitív hatást gyakoroltak a lakosság egészséggel kapcsolatos attitűdjére, egészségmagatartására, egészségi állapotára. A helyzetfelmérések visszaigazolják a tevékenység eredményességét, pl. nőtt a rendszeres fizikai aktivitást végzők száma, az összes vezető halálok szintje jobb az országos átlagnál, és csökkent egyes vezető népbetegségek halálhálói terhe a városban, mindezek következtében javult a születéskor várható átlagos élettartam is (1990-ben: 71,13 év, 2017-ben: 77,14 év).

További eredmény a szakmai hálózat bővülése, a szakemberek motivációjának, szakmai kompetenciájának növekedése. Az együttműködésben megvalósuló egészségfejlesztési tevékenység pedig közösségek létrejöttét eredményezi, ugyanakkor hozzásegíti az egyéneket a saját egészségük

érdekeiben történő döntések meghozatalához, szükség esetén életmódváltáshoz. A legújabb eredmény az egészségügyi szolgáltatókkal való rendszeres, intézményesített együttműködés, amely révén az egészségügyi ellátórendszerben nagyobb hangsúly kapott a prevenció, létrejött az egészségfejlesztés intézményi bázisa az önkormányzat Egészséges Városok Projektje kezdeményezésére és együttműködésével.

KONKLÚZIÓ

Az egészséges várostervezés szükségletalapú, konkrét helyzetelemzésre épül, a közösség aktivitására, bevonására törekszik, széles együttműködések, partneri kapcsolatokon alapszik, valamint multiszektoriális, komplex megközelítésű. A városi egészségfejlesztési terv megvalósítása során alkalmazott egészségfejlesztési tevékenység átfogó megközelítése az egészséget támogató közpolitikát, a kedvező környezet kialakítását, a közösségi tevékenységek és az egyéni képességek fejlesztését jelenti. Ezáltal javul a prevenciók szolgáltatásokhoz való hozzáférés és csökkennek az egészség egyenlőtlenségek. A politikai támogatás és az intézményi struktúra pedig biztosítja a hátteret és egyben a fenntarthatóság garanciáját jelenti.

HIVATKOZÁSOK

¹ WHO European Healthy Cities Network <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/who-european-healthy-cities-network> (elérve: 2019. 06. 21.)

² Egészséges Városok Magyar Nyelvű Szövetsége <http://www.egeszsegesvarosok.hu> (elérve: 2019. 06. 21.)

³ Ottawai Egészségfejlesztési Charta alapelvei <http://regi.oefi.hu/alapelvek.pdf> (elérve: 2019. 06. 21.)

⁴ Győr Városi Egészségfejlesztési Terv http://onkormanyzat.gyor.hu/cikk/who_egeszseges_varosok_program_gyr.html (elérve: 2019. 06. 24.)

⁵ Health 2020 A European policy framework supporting action across government and society for health and well-being http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0006/199536/Health2020-Short.pdf (elérve: 2019.06. 21.)

⁶ Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 – Agenda 2030 <https://ensz.kormany.hu/download/7/06/22000/Vil%C3%A1gunk%20%C3%A1talak%C3%ADt%C3%A1sa%20Fenntarthat%C3%B3%20Fejl%C5%91d%C3%A9si%20Keretrendszer%202030.pdf> (elérve: 2019. 06. 24.)

⁷ Győr Megyei Jogú Város logója és arculati kézikönyve <http://hirek.gyor.hu/getAttachement/113947/60650/Arculati%20%C3%A9zik%C3%B6nyv>

⁸ Webster P, Sanderson D. Healthy Cities Indicators – A sustainable instrument to measure health? Journal of Urban Health. 2013 Oct; 90 (Suppl 1): 52–61. doi: [10.1007/s11524-011-9643-9](https://doi.org/10.1007/s11524-011-9643-9)

⁹ De Blasio A, Girán J. Szemléletváltás az egészségfejlesztési tervezésben: A helyi döntéshozatal egészség- és környezettudatos támogatása. Magyar Epidemiológia 2006; 3:(1) pp. 41-46.

¹⁰ Lalonde M. A New Perspective on the Health of Canadians. Ottawa, Ontario, Canada: Minister of Supply and Services, Ottawa, 1974. <http://www.phac-aspc.gc.ca/ph-sp/pdf/perspect-eng.pdf> (elérve: 2019. 06. 21.)

¹¹ Idősek egészsége http://onkormanyzat.gyor.hu/cikk/idsek_egeszsege.html (elérve: 2019. 06. 20.)